

RESSÒ A VALÈNCIA DELS EFECTES QUE TINGUÉ LA PESTA DE 1599 A L'URGELL

Francesc CROSAS

NOTA D'EDICIÓ

Publiquem aquí les transcripcions que Kiko Crosas, antic professor a l'Institut Lo Pla d'Urgell i avui professor a la Universitat de Navarra, ens envià des del Centre Cultural Garnelles, de París, en data 07.12.2000. El manuscrit es conserva a la Biblioteca Nacional de París, i, segons ens insinua per carta, potser hi anà a parar com a part de botí de la guerra del francès (“Napoleone tollente”).

Durant el segle XVI, especialment a la segona meitat de segle, hi hagué diversos brots de pesta. A Tàrrega, n'hem trobat disposicions de vigilància i reglamentació una colla d'anys: 1519, 1556-1557, 1560 i 1577 (menys al primer, als altres hi ha alarmes procedents de la part de França), 1580 (de la part de França i Gènova), 1586-1589 (alarmes de pesta), 1592, 1599-1600. També a Cervera hi ha nombroses disposicions en els dos decennis dels anys 80 i 90. Els dos últims anys del segle XVI es produí el brot de pesta que afectà amb més intensitat aquesta zona de l'Urgell. Mossèn Antoni Bach ho exposa així: “Entre 1599 i 1600 hi hagué una forta mortalitat en aquests pobles. El rector de Tàrrega escriu el 9 de juny de 1599: «(...) Y agué pesta en la present vila y en ella moriren més de 300 persones (...) y restí sol per administrar los sacraments». El 8 de febrer de l'any següent fan constar els paers de Bellpuig, en carta al duc de Cardona, que hi ha hagut 216 morts en dos mesos en aquesta vila, que el procurador del duc de Sessa, Jaume Alòs Colom, no els ha ajudat. Per això demanaven al Sr. duc que els ajudés per tal que la Reial Audiència els permetés sortir de la vila i comerciar amb els altres llocs que tinguessin salut i així poder mantenir-se. Amb això es veu com la reclusió de la gent dins els pobles en èpoques de pestes perjudicava el comerç.” (A. BACH, *Bellpuig*, 1998, pàg. 120).

En general les alarmes de pesta produïen que es vigilessin o es tanquessin els portals de les viles i que no es deixés entrar els viatgers que venien de zones sospitoses, i ni tan sols els coneguts, si no duïen salconduit o guiatge de provenir de zona sana, quan les alarmes eren més fortes; en aquest cas, però, trobem a més la intervenció de la Reial Audiència, que sotmetia a quarantena les poblacions on es produïen morts de pesta, per evitar l'expansió de l'epidèmia.

Tot i així, la primera crida valenciana (del 12.06.1599) és fruit de la confirmació de la notícia a la ciutat de València per part dels procuradors de la ciutat de Tortosa, els quals els diuen tenir-ne certificació dels paers de Lleida i dels còsols de Tarragona. Tota una cadena d'alarma que devia ser més ràpida encara que les disposicions de la pròpia Reial Audiència (i, cas curiós, alarma entre poblacions reials que s'obliden d'incloure Tàrrrega, una altra vila reial, en l'exclusió). I la segona crida (del 12.07.1599), on es fa referència a la del dotze de juny i a una altra anterior, del dos de juny, constata que el brot de pesta fa estralls també a Santa Coloma de Queralt i Ciutadilla, així com en zones de Castella, i per tant amplia l'àmbit d'interdicció (tot ell de domini baronial, en la part catalana).

R. M.

MANUSCRIT ESPANYOL 60 DE LA BIBLIOTECA NACIONAL FRANCESA, DE PARÍS.

Descripció: volum in folio, factici, que conté impressions i manuscrits. El títol, al lloc, és "Pragmàtica de València". Efectivament es tracta d'un recull de pragmàtiques de diferents moments i temes, totes de l'àmbit valencià, del segle XVI.

Text:

[fol. 297r, ab initio]

Ara ojats que us fan a saber de part dels justícia y jurats de aquesta ciutat de València a tot hom, de qualsevol stat y condició sia, que per quant de nou se ha entès per letra dels procuradors de la ciutat de Tortosa, per certificació que tenen dels pahers de la ciutat de Leyda y dels còsols de la ciutat de Tarragona, que en la Vila de Bellpuig, en lo Urgell, se moren de peste; y que a dita Vila y altres llochs circumvehins de aquella, de la baronia de la dita Vila de Bellpuig, que són Golmés, Castellnou de Seana, Vilanova de Bellpuig, Preyxana y los Exadrés¹, per ésser tan vehins de dita Vila de Bellpuig y tenir recel los poblats en dits llochs no remouen comerci ab les persones y roves de dita Vila de Bellpuig, que de allí han buydat,

1.- Eixaders.

han llevat la contribució y pràctica, y que y hamb presumpció y sospita que en les viles de Aguiló y Vallfogona se moren de dit mal de peste. E com lo bon regiment e guarda de la dita y present ciutat toque y s'esguarde als dits justícia y jurats, y tenir ull y mirament al bé comú de la present ciutat y regne. Per ço notificant les dites coses provehexen e manen a tot hom en general y a cascú en particular, de qualsevol estat y condició que sien, axí als vehins y habitants de la present ciutat y no an an (sic) als de aquella (?) encara als hàbits de la contribució y termes generals de aquella, que ningú no.n gose ni presumexca acullir ni receptor dins llurs cases, alqueries ni hostals, persona alguna sana ni malalta, ne robes algunes, mercaderies ne altres coses que vinga o vingen o.s presumexque venir de dites viles y llocs de Bellpuig en lo Urgell, Golmés, Castellnou de Seana, Vilanova de Bellpuig, Preyxana y los Exadiés², Aguiló y Vallfogona, on se moren. E y à sospita e presumpció, com dit és, de dit mal de peste y contagio.

E si vendran de llocs e parts sanes, hagen de portar e porten bollatins autèntichs y fefahents; e no entren en la dita general contribució sens que primer sia fet lo examen necessari per les persones elegides o elegidores per los dits jurats y en los dits bollatins se haja de certificar com vénen de part sana de dit mal contagiós, y lo temps que fa que residexen en dit lloch axí sa e sens sospita de dit mal, y ab les solemnitats necessàries y en dits bollatins posar acostumades, encarregant molt als justícies y jurats de les viles y llocs de la dita general contribució y térmens de aquella. E mbien (?) gran mirament, sollicitut y guarda en llurs viles y llocs, y no dexen entrar les persones, robes, mercaderies // [fol. 297v :] y altres coses que vendran de dites parts on se moren de dit mal contagiós. E los que receptoran dites persones o robes, mercaderies y altres coses que vénen o vendran de dites parts, encórreguen en pena de cinquanta liures, moneda reals de Val[ència], y trenta dies en la pressó e altres penes a arbitre dels dits justícia y jurats imposadores, les quals penes seran irremisiblement executades e applicades lo ters als Còfrens (?) de sa Mag[estat], lo ters al acusador y lo ters al comú de la present ciutat. E si les tals persones que receptoran als que vendran de dites parts seran hostalers, ultra de dites penes encórreguen en pena de cent açots.

E més volen e manen que les persones que vendran de dites parts sens bollatí de part sana e sens sospita de dit mal e gosaran entrar dins los termes generals de la present ciutat ipso facto encórreguen en pena de cent açots. E ultra de dites penes, sien encorreguts en altres penes a arbitre de dits justícia y jurats imposadores e irremisiblement executadores.

E més provehexen e manen que totes e qual[s]evol persones, de qualsevol stad e condició sien, que huyt dies a esta part seran entrades y estaran en la present ciutat, contribució y térmens generals de aquella, vengudes de dites parts, dins un

2.- Eixaders.

dia natural après publicació de la present crida hajen buydad e yxquen de la present ciutat y contribució y térmens generals de aquella, ab tot effecte; ells y les robes, bèsties, mercaderies e altres coses que ab si hauran portat, sots pena de cent liures de la dita moneda applicadora ut suppra; y les robes, bèsties, mercaderies e altres coses perdudes. Y de desterro y bandero per temps de un any de la present ciutat y contribució de aquella, la qual pena de cent liures si pagar no poran y seran de baxa condició, encórreguen en pena de cent açots. Manant axí mateix a totes e qual[s]sevol persones, axí hostalers com altres que les tals persones hauran acullit o receptat, que dins lo dit termini sien solícits y diligents en despedir y aviar aquells, sots pena de cent liures // [fol. 298r :] de la dita moneda, dels béns dels tals recullidors y receptadors irremissiblement exigidores y applicadores ut supra, y de un any de bandeig de la present ciutat y contribució de aquella; la qual pena de cent liures si pagar no poran y seran de baxa condició, sien encorreguts y encórreguen en pena de cent açots. Totes les quals penes dels que ab la present crida imposades seran executades per lo justícia en lo criminal de la present ciutat, advertint als que exiran de la dita e present ciutat per a anar a altres parts porten bollatí o certificatòria del servici de la sala de la dita ciutat y no de altra persona alguna per a què aquelles sien acullides. E perquè les dites coses vinguen a notícia de tots e per algú o alguns ignorància no puxa ésser pretessa ne allegada, manen fer e publicar la present pública crida. E quart-se qui guardar se ha.

Die decima quinta (sic) mensis juny anno [a nativitate] Domini M. D. Lxxxxviii.

Pere Pi, trompeta per lo trompeta públich de la ciutat de València, relació féu ell a dotze dels dits y presents mes y any, ensemps ab los altres trompetes e atabalers de la dita ciutat haber fet publicat y preconitzat la preinserta pública crida en la dita ciutat y per los llochs acostumats de aquella; y en lo dit dia de juny e del dit y present mes de juny haver-la feta publicada e preconizada ab so de trompeta y ab veu en forma de crida, de Campanar, Tendetes de Campanar, en lo Camí de Morviedre, en Benimaclet, en Ruçafaca y en Patrana, que són los quatre quarters de la horta de la dita ciutat de València; y en lo loch del Grau de la Mar, de la dita ciutat.

Ara ojats que us fan a saber de part dels justícia y jurats de aquesta ciutat de València per quant ab les crides publicades a dos y a dotze del propassat mes de juny y en altres jornades és estat notificat lo mal contagiós y de peste que y à en les parts de on al present la dita ciutat se guarda. E com novament se haja entès que ultra les dites parts e lochs estarien no res menys tocades de dit mal contagiós y de peste Santa Coloma de Queral[t] y Ciutadella del Principat de Catalunya, Xetafe, Vallecas, Alcalà de Enares y Valladolid, del regne de Castella. Per ço, perquè.s tenga notícia de les dites coses y en respecte de dites parts, que de nou se ha tengut notícia estan ab dit mal de contagio, se tenga també la guarda y

custòdia deguda conforme és estat provehit // [fol. 298v :] ab les dites crides de dos y de dotze del prop[p]assat mes de juny. Per ço han provehit ésser feta la present pública crida notificant les dites coses y manant que es respecte axí mateix de dites parts y lochs que de nou se ha tengut dita notícia, se faça, observe e guarde tot ço e quant ab les dites crides ja publicades és estat provehit, ordenat e manat, sots penes en dites crides de dos y de dotze de juny prop[p]assat contengudes, a fi que per algú o alguns ignorància no puga ésser pretessa ne allegada. E quart-se qui guardar se ha.

Die duodecimo mensis julii anno a nativitate Domini M^o D^o nonagesimo nono, Pere Pi, trompeta per lo trompeta públich de la ciutat de València, relació féu ell a sis dels dits i presents mes y any ensemps ab los altres trompetes e ataballers de la dita ciutat, haver fet, publicat y preconizat la preinserta pública crida en la dita ciutat y per los lochs acostumats de aquesta; y a nou dels mateixos y presents mes y any, haver-la feta, publicada y preconizada ab so de trompeta y ab veu en forma de crida, en Patrax, Ruçafa, Benimaclet, Camí de Morvedre, Campanar, que són los quatre quarters de la horta de la dita ciutat de València, y en lo lloch del Grau de la Mar, de la dita ciutat.

(i d'una altra mà, sembla :)

Jhesus

Lo present tresllat de les insertes dos crides y relacions de les publicacions de aquelles de mà de altri scrit (?) en dos cartes, compresa la present, és estat tret de los originals registres custodiats en la scrivania de la sala de la ciutat de València per mi, Pau Alfonso, not[ari] lo (?) de scrivà de dita sala. E perquè en qualsevol part fe hi sia donada ab sobreposits, ço és, en la xviii línia de la primera plana de la primera carta, on està sobreposat: “encara als habits de la contribució y térmens generals de aquella que”. Y en la octava línia de la segona plana de dita primera carta, on està sobreposat: “que receptaran als”. Y ab interlineat en la desena línia de la present plana, entre les dictions, “trompeta ... per”.³ Per ço yo, dit Pau Alfonso, así me sotascrits, y pose mon acostumat sig-(rúbrica amb forma de creu molt ornada)-ne.

3.- Fa referència, tot autoidentificant-les, a tres esmenes o correccions que hi ha a la còpia, als llocs esmentats.